ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)
της 13ης Δεκεμβρίου 2001 *

Στην υπόθεση C-206/00,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του tribunal administratif de Châlons-en-Champagne (Γαλλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Henri Mouflin

και

Recteur de l'académie de Reims,

παρισταμένου του

Syndicat général de l'Éducation nationale et de la Recherche publique CFDT de la Marne (SGEN CFDT 51),

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ) καθώς και της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους N. Colneric, πρόεδρο τμήματος, R. Schintgen και B. Σκουρή (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: S. Alber
γραμματέας: R. Grass

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο H. Mouflin και το Syndicat général de l'Éducation nationale et de la Recherche publique CFDT de la Marne (SGEN CFDT 51), εκπροσωπούμενοι από τον H. Masse-Dessen, avocat,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους R. Abraham και A. Lercher,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την H. Michard,

έχοντας υπόψη την έκθεση του εισηγητή δικαστή,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 15ης Μαΐου 2001,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 25ης Απριλίου 2000, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Μαΐου 2000, το tribunal administratif de Châlons-en-Champagne υπέβαλε, βάσει του άρθρου 234 ΕΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ) καθώς και της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Η. Mouflin, καθηγητή μέσης εκπαιδεύσεως, υποστηριζόμενου από το Syndicat général de l'Éducation nationale et de la Recherche publique CFDT de la Marne (στο εξής: SGEN CFDT 51), και του Recteur de l'académie de Reims σχετικά με τη νομιμότητα της από 10 Νοεμβρίου 1998 αποφάσεως με την οποία ο Inspecteur d'académie του διαμερίσματος του Marne ακύρωσε την προηγούμενη απόφασή του, της 20ής Οκτωβρίου 1998, περί διαγραφής του Η. Mouflin από τον πίνακα των εν ενεργεία υπαλλήλων, προκειμένου να συνταξιοδοτηθεί πρόωρα.

Το νομικό πλαίσιο

Το κοινοτικό δίκαιο

3 Το άρθρο 119, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης προβλέπει τα εξής:

«Κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου και διατηρεί εν συνεχεία την εφαρμογή της αρχής της ισότητος των αμοιβών για όμοια εργασία μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών.

Ως αμοιβή νούνται, κατά την έννοια του παρόντος άρθρου, οι συνήθεις βασικοί ή ελάχιστοι μισθοί ή αποδοχές και όλα τα άλλα οφέλη που παρέχονται άμεσα ή έμμεσα, σε χρήματα ή σε είδος, από τον εργοδότη στον εργαζόμενο, λόγω της σχέσεως εργασίας.»

4 Από 1ης Μαΐου 1999, το άρθρο 141 ΕΚ, παράγραφοι 1 και 2, πρώτο εδάφιο, προβλέπει τα εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας της αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών για όμοια εργασία ή για εργασία της αυτής αξίας.

2. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ως "αμοιβή" νοούνται οι συνήθεις βασικοί ή κατώτατοι μισθοί ή αποδοχές και όλα τα άλλα οφέλη, που παρέχονται άμεσα ή έμμεσα, σε χρήματα ή σε είδος, από τον εργοδότη στον εργαζόμενο, λόγω της σχέσεως εργασίας.»

5 Η οδηγία 79/7, στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', τρίτη περίπτωση, προβλέπει:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται:

α) στα νομικά συστήματα που εξασφαλίζουν προστασία κατά των ακολούθων κινδύνων:

[...]

— γήρατος».

6 Το άρθρο 4 της οδηγίας αυτής ορίζει:

«1. Η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως συνεπάγεται την απουσία κάθε διακρίσεως που βασίζεται στο φύλο, είτε άμεσα είτε έμμεσα, σε συσχετισμό ιδίως με την οικογενειακή κατάσταση και ιδιαίτερα όσον αφορά:

— το πεδίο εφαρμογής των συστημάτων και τους όρους πρόσβασης στα συστήματα αυτά,

— την υποχρέωση καταβολής εισφορών και τον υπολογισμό των εισφορών,

— τον υπολογισμό των παροχών, συμπεριλαμβανομένων των προσαυξήσεων λόγω συζύγου και προστατευομένου προσώπου και τις προϋποθέσεις διαρκείας και διατηρήσεως του δικαιώματος επί των παροχών.

2. Η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως δεν θίγει τις διατάξεις περί προστασίας της γυναίκας λόγω μητρότητος.»

7 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της ίδιας οδηγίας ορίζει:

«1. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την ευχέρεια που έχουν τα κράτη μέλη να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της:

α) τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως για τη χορήγηση συντάξεων γήρατος και συντάξεων εν γένει και τις συνέπειες που είναι δυνατό να προκύψουν για άλλες παροχές».

Το εθνικό δίκαιο

8 Το γαλλικό σύστημα συντάξεων των υπαλλήλων ρυθμίζει ο Κώδικας Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων (στο εξής: κώδικας). Ο νυν ισχύων κώδικας θεσπίστηκε με

τον νόμο 64-1339, της 26ης Δεκεμβρίου 1964 (JORF της 30ής Δεκεμβρίου 1964), που αντικατέστησε τον παλαιό κώδικα που αποτελούσε παράρτημα του διατάγματος 51-590, της 23ης Μαΐου 1951, τροποποιήθηκε δε κατόπιν αρκετές φορές.

9 Το άρθρο L. 1 του κώδικα προβλέπει:

«Η σύνταξη είναι προσωπικό και ισόβιο χρηματικό επίδομα που χορηγείται στους πολιτικούς και στρατιωτικούς υπαλλήλους και, μετά θάνατον, στα πρόσωπα που εκ του νόμου έλκουν δικαιώματα από αυτούς, ως αμοιβή για τις υπηρεσίες που προσέφεραν μέχρι την κανονική λήξη των καθηκόντων τους.

Το ύψος της συντάξεως, για το οποίο λαμβάνονται υπόψη το επίπεδο, η διάρκεια και η φύση των παρεσχεθεισών υπηρεσιών, εγγυάται στον συνταξιοδοτούμενο, μετά το τέλος της σταδιοδρομίας του, υλικές συνθήκες διαβιώσεως ανάλογες με την αξιοπρέπεια της θέσεώς του.»

10 Κατά το άρθρο L. 24-1-3°, στοιχείο b, του κώδικα:

«Η πολιτική σύνταξη καταβάλλεται αμέσως

[...]

3° Στις γυναίκες υπαλλήλους:

[...]

b) εφόσον αποδεικνύεται κατά τους τύπους του άρθρου L. 31:

ότι πάσχουν από αναπηρία ή ανίατη ασθένεια που τις περιάγει σε αδυναμία ασκήσεως των προηγουμένων καθηκόντων τους·

ή ότι ο σύζυγός τους πάσχει από αναπηρία ή ανίατη ασθένεια που τον περιάγει σε αδυναμία ασκήσεως οποιουδήποτε επαγγέλματος.»

11 Το άρθρο L. 31 του κώδικα ορίζει τις προϋποθέσεις για την απόδειξη του αν υφίστανται οι προβληθείσες αναπηρίες και ορίζει την αρμόδια να αποφασίζει επί του θέματος αρχή.

Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

12 Ο H. Mouflin, γεννηθείς τον Φεβρουάριο του 1944, είναι καθηγητής μέσης εκπαιδεύσεως, δημόσιος υπάλληλος, στο διαμέρισμα του Marne (Γαλλία).

13 Στηριζόμενος στις διατάξεις του άρθρου L. 24-1-3° του κώδικα, ζήτησε να συνταξιοδοτηθεί πρόωρα προκειμένου να περιθάλψει τη συζυγό του που πάσχει από ανίατη ασθένεια.

14 Κατόπιν θετικής γνώμης της αρμόδιας επιτροπής, ο Inspecteur d'académie στο διαμέρισμα του Marne, περιφερειακός διευθυντής των υπηρεσιών εθνικής εκπαιδεύσεως, διέγραψε τον H. Mouflin από τον πίνακα των υπαλλήλων, με απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 1998.

15 Στις 10 Νοεμβρίου 1998, η απόφαση αυτή ανακλήθηκε με νέα απόφαση του Inspecteur d'académie, ενόψει του από 6 Νοεμβρίου 1998 εγγράφου του Υπουργού Εθνικής Παιδείας, στο οποίο σημειωνόταν «ότι το δικαίωμα εθελούσιας πρόωρης συνταξιοδοτήσεως προς περίθαλψη αναπήρου συζύγου επιφυλάσσεται μόνον στις γυναίκες υπαλλήλους». Επίσης, ο H. Mouflin ανατοποθετήθηκε στη θέση που κατείχε προηγουμένως.

16 Στη συνέχεια, ο H. Mouflin προσέβαλε την από 10 Νοεμβρίου 1998 απόφαση ενώπιον του tribunal administratif de Châlons-en-Champagne.

17 Το δικαστήριο αυτό, αφού διαβίβασε τον φάκελο στο Conseil d'État προς γνωμοδότηση και αφού έλαβε την από 4 Φεβρουαρίου 2000 γνωμοδότηση, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Εμπίπτουν στις αμοιβές του άρθρου 119 της Συνθήκης της Ρώμης (νυν άρθρου 141 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας) οι συ-

ντάξεις που χορηγούνται βάσει του γαλλικού καθεστώτος συνταξιοδοτήσεως των δημοσίων υπαλλήλων; Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, συνιστούν οι διατάξεις του άρθρου L. 24-1-3° του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων παραβίαση της αρχής της ισότητας των αμοιβών;

2) Στην περίπτωση κατά την οποία δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 119 της Συνθήκης ΕΚ, εμποδίζουν οι διατάξεις της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ της 19ης Δεκεμβρίου 1978 τη διατήρηση σε ισχύ στη Γαλλία διατάξεων όπως το άρθρο L. 24-1-3° του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

18 Επιβάλλεται, κατ' αρχάς, η διαπίστωση ότι από τη συνολική ανάγνωση της αποφάσεως περί παραπομπής προκύπτει σαφώς ότι, με την υποβολή του πρώτου ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να προβεί σε ερμηνεία του άρθρου 119 της Συνθήκης. Το άρθρο 141 ΕΚ μνημονεύεται στο ερώτημα αυτό, δίπλα στο άρθρο 119 της Συνθήκης, μόνον παρεμπιπτόντως και για να υποδείξει τον αριθμό που φέρει, κατόπιν της θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ, η διάταξη που αντικατέστησε το άρθρο 119 της Συνθήκης.

19 Υπό τις συνθήκες αυτές, προκειμένου να δοθεί απάντηση στο πρώτο ερώτημα, πρέπει να ληφθεί υπόψη μόνον το άρθρο 119 της Συνθήκης.

Επί του πρώτου σκέλους

20 Με το πρώτο σκέλος του πρώτου ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ρωτά κατ' ουσίαν αν οι συντάξεις που χορηγούνται βάσει συστήματος όπως είναι το γαλλικό σύστημα συνταξιοδοτήσεως των υπαλλήλων εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 119 της Συνθήκης.

21 Επιβάλλεται, συναφώς, η υπενθύμιση ότι με την απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2001, C-366/99, Griesmar (Συλλογή 2001, σ. I-9383), το Δικαστήριο αντιμετώπισε το ίδιο ερώτημα.

22 Με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι συντάξεις που χορηγούνται βάσει συστήματος όπως το γαλλικό σύστημα συνταξιοδοτήσεως των υπαλλήλων εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 119 της Συνθήκης.

23 Επομένως, στο πρώτο σκέλος του πρώτου ερωτήματος, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι συντάξεις που χορηγούνται βάσει συστήματος όπως είναι το γαλλικό σύστημα συνταξιοδοτήσεως των υπαλλήλων εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 119 της Συνθήκης.

Επί του δευτέρου σκέλους

24 Με το δεύτερο σκέλος του πρώτου ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ρωτά κατ' ουσίαν αν η αρχή της ισότητας των αμοιβών παραβιάζεται από εθνικές διατάξεις όπως αυτή του άρθρου L. 24-I-3°, στοιχείο b, του κώδικα, το οποίο, παρέχοντας το

δικαίωμα άμεσης συνταξιοδοτήσεως μόνο στις γυναίκες υπαλλήλους των οποίων ο σύζυγος πάσχει από αναπηρία ή ανίατη ασθένεια που τον περιάγει σε αδυναμία ασκήσεως οποιουδήποτε επαγγέλματος, εξαιρεί από το δικαίωμα αυτό τους άνδρες υπαλλήλους που βρίσκονται στην ίδια θέση.

25 Ο H. Mouflin και το SGEN CFDT 51 υποστηρίζουν ότι το άρθρο L. 24-I-3°, παρέχοντας στις γυναίκες υπαλλήλους το πλεονέκτημα της δυνατότητας συνταξιοδοτήσεως νωρίτερα από τους άνδρες υπαλλήλους που βρίσκονται στις ίδιες συνθήκες, παραβαίνει το άρθρο 119 της Συνθήκης.

26 Η Επιτροπή υποστηρίζει την ίδια θέση.

27 Η Γαλλική Κυβέρνηση δηλώνει ότι ετοιμάζεται ερμηνευτική εγκύκλιος, η οποία θα καταστήσει δυνατό στις ενδιαφερόμενες υπηρεσίες να εφαρμόζουν το άρθρο L. 24-I-3° του κώδικα ανεξαρτήτως του φύλου του υπαλλήλου. Όσον αφορά την απάντηση στο δεύτερο σκέλος του πρώτου ερωτήματος, η Γαλλική Κυβέρνηση επαφίεται στην κρίση του Δικαστηρίου.

28 Επιβάλλεται η υπενθύμιση ότι η αρχή της ισότητας των αμοιβών, που θεσπίζεται με το άρθρο 119 της Συνθήκης, όπως και η γενική αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων της οποίας αποτελεί ειδική έκφραση, προϋποθέτει ότι οι άνδρες και οι γυναίκες εργαζόμενοι στους οποίους εφαρμόζεται η αρχή αυτή τελούν σε παρεμφερείς καταστάσεις (βλ. απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 1999, C-218/98, Abdoulaye κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-5723, σκέψη 16).

29 Όσον αφορά το δικαίωμα άμεσης συνταξιοδοτήσεως που προβλέπει το άρθρο L. 24-I-3° του κώδικα, οι άνδρες υπάλληλοι και οι γυναίκες υπάλληλοι βρίσκονται σε

παρεμφερή κατάσταση. Πράγματι, κανένα στοιχείο δεν επιτρέπει τη διαφοροποίηση της θέσεως ενός άνδρα υπαλλήλου του οποίου η σύζυγος πάσχει από αναπηρία ή ανίατη ασθένεια που την περιάγει σε αδυναμία ασκήσεως οποιουδήποτε επαγγέλματος, από τη θέση μιας γυναίκας υπαλλήλου της οποίας ο σύζυγος πάσχει από τέτοια αναπηρία ή ανίατη ασθένεια.

30 Όμως το άρθρο L. 24-I-3° του κώδικα δεν παρέχει σε άνδρα υπάλληλο του οποίου η σύζυγος είναι ανάπηρη το δικαίωμα άμεσης συνταξιοδοτήσεως. Επομένως, η διάταξη αυτή εισάγει διάκριση λόγω φύλου έναντι του άνδρα υπαλλήλου που βρίσκεται στη θέση αυτή.

31 Κατόπιν των ανωτέρω, στο δεύτερο σκέλος του πρώτου ερωτήματος επιβάλλεται να δοθεί η απάντηση ότι η θεσπισθείσα με το άρθρο 119 της Συνθήκης αρχή της ισότητας αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων παραβιάζεται από εθνικές διατάξεις όπως αυτή του άρθρου L. 24-I-3°, στοιχείο b, του κώδικα, το οποίο, παρέχοντας το δικαίωμα άμεσης συνταξιοδοτήσεως μόνο στις γυναίκες υπαλλήλους των οποίων ο σύζυγος πάσχει από αναπηρία ή ανίατη ασθένεια που τον περιάγει σε αδυναμία ασκήσεως οποιουδήποτε επαγγέλματος, εξαιρεί από το δικαίωμα αυτό τους άνδρες υπαλλήλους που βρίσκονται στην ίδια θέση.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

32 Το ερώτημα αυτό υποβλήθηκε για την περίπτωση κατά την οποία το άρθρο 119 της Συνθήκης δεν θα είχε εφαρμογή σε συντάξεις που χορηγούνται βάσει συστήματος όπως είναι το γαλλικό σύστημα συνταξιοδοτήσεως των υπαλλήλων. Όμως, από την απάντηση που δόθηκε στο πρώτο σκέλος του πρώτου ερωτήματος προκύπτει ότι οι συντάξεις που χορηγούνται βάσει τέτοιου συστήματος εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής αυτής της διατάξεως της Συνθήκης.

33 Κατά συνέπεια, παρέλκει η απάντηση επί του δευτέρου ερωτήματος.

Επί των δικαστικών εξόδων

34 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό απόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 25ης Απριλίου 2000 το tribunal administratif de Châlons-en-Champagne, αποφαίνεται:

Οι συντάξεις που χορηγούνται βάσει συστήματος όπως είναι το γαλλικό σύστημα συνταξιοδοτήσεως των υπαλλήλων εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ).

Η θεσπισθείσα με το άρθρο 119 της Συνθήκης αρχή της ισότητας αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων παραβιάζεται από εθνικές διατάξεις όπως αυτή του άρθρου L. 24-I-3°, στοιχείο b, του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων, το οποίο, παρέχοντας το δικαίωμα άμεσης συνταξιοδοτήσεως μόνο στις γυναίκες υπαλλήλους των οποίων ο σύζυγος πάσχει από αναπηρία ή ανίατη ασθένεια που τον περιάγει σε αδυναμία ασκήσεως οποιουδήποτε επαγγέλματος, εξαιρεί από το δικαίωμα αυτό τους άνδρες υπαλλήλους που βρίσκονται στην ίδια θέση.

Colneric Schintgen Σκουρής

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 13 Δεκεμβρίου 2001.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Η Πρόεδρος του δευτέρου τμήματος

N. Colneric